

EĞİTİM VE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Dr. Mustafa METİN
Dokuz Eylül Üniversitesi
Buca Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada eğitimin tanımı, eğitim ihtiyacı, eğitimin amaçları, eğitimin önemi ve gerekliliği, eğitimin işlevleri özet bir biçimde tartışılmıştır. Tartışmanın eksenini "eğitim hakkı ve eğitimde fırsat eşitliği" ilkeleri oluşturmuştur.

"Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" ve "eğitim hakkı" ilkeleri ile ilgili yasal durum özetlenmiş ve bu ilkeler açısından Türkiye'deki eğitim uygulamaları değerlendirilmiştir.

SUMMARY

The aim of the present study is to provide a brief discussion on definition, need, aims, importance necessity and functions of education. The focus of the discussion is "right for education and equality of opportunity".

Legal foundations of principles of "equality of opportunity and condition" and "right for education" are summarized and educational practices in Turkey are evaluated with regard to these principles.

EĞİTİMİN TANIMI

Bilindiği üzere eğitim bir süreçtir. Bu süreçte bireyin davranışları değiştirilmektedir. Değişme hedeflere yöneliktir. Hedefler istendik yönde olmalıdır. Davranışlar bireyin yaşantıları yoluyla oluşturulur. Doğumdan ölüme kadar süren bu süreçte, hem yeni davranışlar kazandırılır, hem de eski davranışlar düzenlenmeye çalışılır (Varış, 1982; Ertürk, 1980). Yürüyemeyen, konuşamayan, kendi kendine beslenemeyen, okuyup yazamayan çocuk, eğitilerek yürür, konuşur, beslenir, okur, yazar hale gelmektedir. Sorularını yanıtlayamayan, duygusal bir tepkide bulunamayan ve devinimsel bir davranış gösteremeyen birey, belli bir eğitim sonucu, soruları yanıtlayabilir, duygusal ve devinimsel bir tepkide bulunabilir duruma gelmektedir.

Eğitim, formal bir biçimde derslik, atölye, laboratuvar, işlik vb. yerlerde, amaçlı, planlı-programlı ve örgütlü olarak; informal bir biçimde evde, sokakta, çeşitli gruplarda amaçsız, plansız-programsız ve örgütsüz olarak, ölüme kadar sürmektedir (Başaran, 1980). Eğitim örgün, yaygın, hizmet öncesi ve hizmetiçi, genel ve mesleki olmak üzere çeşitli tür ve düzeyde yapılmaktadır.

EĞİTİM İHTİYACI

Eğitimin insanlık tarihi ile birlikte başladığı ve 19. yüzyıla kadar imtiyazlıların hizmetinde olduğu belirtilmektedir (Kanad, 1948). İmtiyazlı olmayanların, eğitimi ise usta-çırak ilişkisi içerisinde ve geleneksel yapıda olmaktadır (Koçer, 1980). İmtiyazlıların eğitimi entellektüel yetiştirmeye, imtiyazlı olmayanların eğitimi de küçük esnaf, zanaatkar, tüccar ve ziraatçi yetiştirmeye dönük olmuştur. İmtiyazlıların eğitiminde üretimde bulunmayan, daha çok bilen, güzel konuşan, felsefi tartışan vb. türde insan yetiştirmek önemli bulunmuş ve eğitime bu açılarından ihtiyaç duyulmuştur.

19. Yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte endüstrinin çeşitli sektörlerine bilgili ve becerili insanlar gerekli olmuştur. Bu nedenle temel eğitim yaygınlaştırılmış, mesleki ve teknik eğitim olanağı sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak ekonominin ihtiyaç duyduğu nicelik ve nitelikte insan gücü yetiştirilmeye çalışılmıştır. Bu durum "eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" fikrini ortaya çıkarmıştır (Kurtkan, 1987).

Demokrasi fikrinin yaygınlaştırılması, insana verilen önemin artması, eşitlik ve adalet kavramlarının tartışılması, emeğin değerinin anlaşılması da "eğitim hakkı" kavramını ortaya çıkarmıştır. Ekonomik ve siyasal sistemler bilen ve yapabilen, seçen ve seçilebilen, rasyonel karar veren insan gücü taleplerini artırdıkça, fırsat eşitliği ve eğitim hakkı kavramları daha da önem kazanıp, böylece eğitime duyulan ihtiyaç da giderek artmıştır (Adem, 1982).

Türk toplumunun eğitim ihtiyacı ekonomik, toplumsal ve siyasal sistemlerin insan gücü gereksinimlerine göre belirlenmekte ve Türk eğitim sistemi "eğitimde fırsat ve olanak eşitliği" ile "eğitim hakkı" ilkelerine göre de biçimlendirilmeye çalışılmaktadır (1739 S.K.)

EĞİTİMİN AMACI

Eğitime duyulan toplumsal ihtiyaç, eğitimin toplumsal amaçlarını oluşturmaktadır. Tarih boyunca eğitimin toplumsal amacı "iyi insan, iyi vatandaş ve iyi meslek elemanı" yetiştirmek olmuştur. "İyi" kavramı farklı zaman ve zeminlerde farklı algılandığından evrensel bir nitelik taşımamaktadır. Buna karşın, eğitimin evrensel sayılabilecek türde amaçlarının olduğu belirtilmektedir. Bunlar bireye "işbirliği, iletişim, üretim, sağlıklı yaşama, öğrenme ve araştırma yapabilme" yeterlikleri kazandırmaktır (Başaran, 1980). Türk eğitim sisteminin genel ve özel amaçları Milli Eğitim Temel Yasasında yer almıştır.

EĞİTİMİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

Kalkınmada ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada, toplumsal ve bireysel refahın artırılmasında, eğitimin gerekliliği ve önemi tartışmasız kabul görmektedir. Yaşadığı toplumla uyumlu, çalıştığı grupta işbirliği yapabilen, iletişim kurma zorluğu olmayan, üretici, araştırmacı, öğrenme yollarını bulabilen bireyler eğitimle yetiştirilmektedir. Eğitim görmüş insan gücünün ulusal gelir artışındaki payının % 27 dolayında olduğu araştırma bulgusudur. Eğitime yapılan yatırım, topyekün kalkınmanın bir çoğaltanı

olduğu vurgulanmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması eğitimin önemini ve gerekliliğini daha fazla artırmaktadır.

EĞİTİMİN İŞLEVLERİ

Eğitim hakkının herkesçe kullanılma.. ve fırsat eşitliğinin sağlanması, eğitimin işlevlerinin yerine gelmesini mümkün kılacaktır. Eğitimin işlevleri toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik ve bireysel işlevler olarak çeşitlenmektedir. Eğitimin toplumsal işlevleri: bireyleri toplumsallaştırmak, toplumsal mabiliateyi sağlamak ve toplumsal değişmelere önderlik edebilecek bireyleri yetiştirmektir. Eğitimin kültürel işlevleri: toplumun kültür birikimlerini değerlendirerek yeni nesillere aktarmak, yeni kültür öğeleri geliştirmek ve kültürlerarası etkileşimi sağlamaktır. Eğitimin siyasal ve yönetsel işlevleri: demokrasinin gereklerini gösteren, seçmesini ve rasyonel karar almasını bilen, yönetimin kararlarını eleştirebilen ve kurallara uyan, çoğunluğa ve çoğulculuğa saygılı birey, yetiştirmektir. Eğitimin ekonomik işlevleri ise: ekonomik sistemin istediği nitelik ve nicelikte insangücünü yetiştirmek, rasyonel davranabilen bireyler yetiştirmek ve ulusal gelirin artmasını sağlamaktır (Serin, 1979; Adem, 1977; Bursalıoğlu, 1982). Eğitimin bireysel işlevleri olarak da statü, rol, gelir, tanındık ve seçme olanakları sağlamak gibi işlevler sayılabilir.

FIRSAT EŞİTLİĞİ

Eğitimde fırsat eşitliği kavramı genel "eşitlik" kavramının eğitimdeki yansımasıdır. Burada eğitim hizmetlerinden yararlanmada eşitlik söz konusudur. Ancak bireysel farklılıklar, eğitimden mutlak anlamda eşit faydalanmayı önlemektedir. Eğitimde fırsat eşitliği bireylerin yeteneklerinin gelişmesinde ve eğitim fırsatlarından faydalanmada, eşit şansa sahip olmaları anlamındadır. Böylece eğitimin sosyo-ekonomik, kültürel ve bireysel amaçlarına ulaşılmış ve eğitimin işlevleri yerine gelmiş olacaktır.

Fırsat eşitliğinin sağlanması, 1)Tüm bireylere en üst öğretim düzeyine dek çıkma hak ve olanağını verecektir. 2)Tüm çocukların belli bir düzey (temeleğitim gibi) eğitim görmelerini ve yeteneklerinin elverdiği oranda, mesleki teknik ve yükseköğretim olanaklarından faydalanmalarını sağlayacaktır. Bunun için devlet yetenekli fakat yoksul öğrencilere gerekli yardımı yapmak durumundadır. Ancak ekonomik, siyasal, toplumsal ve bireysel etkenler eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen etkenler olmaktadır. Eğitim gibi kamu hizmetlerinde kişi, dil, din, soy vb. farklılıklar dikkate alınmamakta ve hizmetin sunulmasında "karlılık ilkesi" birinci planda düşünülmemektedir. Mali araçlar, siyasi tercihler ve mevcut yasalar doğrultusunda kullanılmaktadır.

YASAL DURUM

Eğitimde fırsat eşitliği konusu, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin önem verdiği bir konu olmuştur. Eğitim hakkı, temeleğitimin parasız ve zorunlu olması, maddi imkanlardan yoksun fakat yetenekli bireylere devletin yardım etmesi, devletin eğitim hizmetlerini vatandaşlara eşit sunması, eğitimin devlet gözetiminde olması gibi konularda, hem uluslararası kuruluşlarca hem de çeşitli uluslarca çıkartılan yasalar bulunmaktadır. 10.12.1948 de yayınlanan "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi", 20.10.1956'da yayınlanan "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi" uluslararası yaptırımlardır. 1947 İtalyan Anayasası, 1949 Federal Almanya Anayasası, 1958 Fransız Anayasası, yukarıda belirlenen konuların bazılarında değinmektedir (Adem, 1987).

1924 Anayasası, 2.maddesi ile "devletin laik" olduğunu, 80. maddesi ile "devlet denetiminde öğretimin serbest" olduğunu, 87.maddesi ile "ilköğretimin mecburi ve parasız" olduğunu hükme bağlamıştır. 1961 Anayasası da "Eğitim ihtiyacının devletçe karşılanacağı ilköğretimin mecburi ve parasız olacağı, yoksul ve başarılı öğrencilere devletin yardım edeceği, özel eğitime muhtaçlara devletçe hizmet götürüleceği" belirtilmiştir.

222 sayılı kanun (İlköğretim ve Eğitim Kanunu) 2.maddesinde ilköğretimin mecburi ve parasız olduğunu hükme bağlanmıştır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu "eğitim hizmetlerinin herkese açık olduğunu; kişi, aile, zümre ve sınıfa ayrıcalık tanınmayacağını; temeleğitimin her yurttaşın hakkı olduğunu; temeleğitim sonrası eğitimin, yani genel ve mesleki teknik ortaöğretim ile yükseköğretimin, yeteneklere ve ilgilere bağlı olarak sunulması gerektiğini; devletin eğitim hizmetlerini sunmada, fırsat ve imkan eşitliği sağlayacağını" kanunun "temel ilkeleri" olarak belirtmiştir.

1982 Anayasasında vatandaşın eğitim öğretim hakkından yoksun bırakılmayacağı, ilköğretim zorunlu ve parasız olacağı, eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin temin edileceği, başarılı fakat yoksul çocukların, eğitimin en üst düzeyinden de faydalanmasının devletçe temin olunacağı gibi hükümler yer almıştır.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu da Anayasa ve eğitim kanunları doğrultusunda hükümler içermekte, fırsat ve imkan eşitliğine değinmektedir.

Eğitimle ilgili bu yasalar herkese, fırsat ve olanak eşitliği ilkesine uygun bir eğitim hizmetinin sunulmasını devlete görev olarak vermiştir. Mesleki ve teknik eğitimden, yükseköğretimden, yetenekli herkes faydalanacaktır. Parasal olanağı olmayanlara devlet yardım edecektir. Yardım araçları olarak parasız yatılılık, burs, kredi, yurt vb. yollar kullanılacaktır.

UYGULAMA

Harf devrimiyle birlikte Türkiye'de okuma yazma oranının % 0 olduğu söylenebilir. Atatürk'ün liderliğinde genç Türkiye hızla okullaşmaya başlamıştır. Başta ilköğretim olmak üzere her tür ve düzeyde okullar açılmaya, bu okullar için öğretmen yetiştirmeye gayret etmiştir. Çağdaş uygarlığa ulaşmanın yolunun eğitimden geçtiğine karar verilmiştir. Köy öğretmenleri ve köy öğretmenleri yetiştirme çabaları kırsal kesime dönük sürdürülmüştür. Köy Enstitüleri modeli eşine çok az rastlanır bir model olmuştur.

Bu çabalar bir yandan fırsat eşitsizliğini azaltma, öte yandan kırsal kesimi tarım ve hayvancılık alanlarında geliştirmek için olmaktadır. Köylünün okuma talebi gittikçe artıyordu. 1946'da çok partili döneme geçildikten sonra da eğitim hizmetlerinin sunulması artarak devam etmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, planlı dönem öncesi Türkiye'nin eğitim durumunu göstermektedir. Bu plana göre, ilköğretimde okullaşma oranı % 70 olmuştur. bu oran fırsat eşitliği sağlama açısından oldukça yüksek bir oran sayılabilir. Ortaokul düzeyi için okullaşma oranı % 23'dür. İlköğretim çağındaki her 100 çocuğun 30'u, ortaokul çağındaki her 100 çocuğun 77'si eğitim hakkını kullanamamış ve fırsat eşitliği ilkesinden yararlanamamıştır. Ortaöğretim çağındaki her 100 gencin 91'i lise ve dengi okullara gidememiştir. Yükseköğretim çağ nüfusunun % 96'sı yükseköğretime devam edebilme hakkından yoksun kalmıştır.

1970-1971 Öğretim Yılında okullaşma oranları ilköğretim için % 90, ortaokul için % 44, ortaöğretim için % 20 olmuştur. Mesleki teknik ortaöğretim öğrenci sayısının genel lise öğrenci sayısına oranı 35/65 olarak gerçekleşmiştir. Oysa kalkınma planları bu oranı 60/40 olarak öngörmekteydi. 1970-1971 Öğretim Yılında bir üst öğrenime geçiş oranları ilkokullardan ortaokullara % 48, ortaokullardan lise ve dengi okullara % 95, lise ve dengi okullardan yükseköğretime % 58 olmuştur. Aynı öğretim yılında okullaşma oranları sırayla % 84, % 35, % 18 ve % 6,8 idi. Buna göre; ilkokullarda % 16, ilkokullardan ortaokullara geçişte % 52, ortaokullardan liselere geçişte % 5, liselerden yükseköğretime geçişte % 42 oranında çocuk ve gençlere eğitim hakkı ve fırsatı tanınmamıştır. Bir meslek kazandırma yerine genel lise yeğlenmiştir. Bunda hem mesleki teknik okulların pahalı oluşu hem de toplumun beyaz yakalı olma isteği ağır basmıştır.

1973 yılından itibaren 1739 Sayılı Yasa ile ilkokullarla ortaokullar yerine, temel eğitim, 8 yıl olarak öngörülmüştür. Okul öncesi eğitim, eğitim sistemine eklenmiştir. Sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanması için yatılı bölge okulları açılacak, orta ve özellikle yükseköğretimde kredi burs ve parasız yatılılık desteklenecekti. Eğitim yatırımlarının dengeli dağılımı sağlanacaktı. Kır-kent, kadın-erkek, doğu-batı farkları eğitim açısından da giderilmeye çalışılacaktı. Bunların sağlanabilmesi için kalkınma planlarında ilkeler politikalar ve hedefler belirlenmiştir. Bu planlara göre, ortaöğretim düzeyi için mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarına önem verilecek, ekonomik sistemin istediği sayıda ve kalitede nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştirilecekti. Bu amaçla, her tür mesleki ve teknik, özellikle teknik ortaöğretim kurumlarının hedefleri ortaya kondu. Yaygın eğitim sistemi ile bir meslek kazandırma amaçlandı.

IV. Planda "eğitime ayrılan kaynakların sınırlılığı nedeniyle, sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin istenilen düzeyde gerçekleştirilemediği" belirtilmiştir. III. Plan döneminde 1 milyar çocuğa ilköğretim hizmeti sunulamamıştır. Eğitim hizmeti kentliler, erkekler ve batılılar lehine olmuştur. Kırsal kesimde ilkokuldan ortaokula geçiş oranı % 25 civarında ve erkekler lehine sonuçlanmıştır. Aynı oran kentlerde % 75 ve yine erkekler lehine olmuştur. 3116 köye okul yapılamamıştır. 2'li 3'lü öğretim kaliteyi düşürmüştür. Öğretmenlerin bölgeler arası dağılımı dengesiz olmuştur. aynı dengesizlik kır-kent arasındaki dağılımda da vardır. Yükseköğretim, istihdam olanağı olmayan alanlar için kontenjan artırmıştır. Diplomalı yükseköğretim mezunu işsizler oluşturulmuştur.

Planlı dönemde okulöncesi eğitime hiç önem verilmemiştir. Temel eğitim, amaç ve programları açısından, bugünkü uygulamadan tümüyle farklı öngörülmesine rağmen, ilkokula, uygun mekanlardaki ortaokulların eklenmesi şeklinde sonuçlanmış yine de yaygınlaştırılamamıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretim/genel lise öğrenci sayıları oran olarak 55/45 öngörülmesine karşın 40/60 olarak gerçekleşmiştir. İmam-Hatip okulları plan hedeflerini kat-kat geçecek şekilde artmıştır. Teknik liselere ağırlık verilmesi planlanmış, ancak uygulamada hedeflerin çok gerisinde kalmıştır. Yükseköğretim yurda dengeli dağıtılamamıştır. Öğretim üyesi yetiştirme sorunu çözülememiştir.

Beşinci Beş yıllık kalkınma planına göre önceki Beş yıllık plan dönemlerindeki durum özete şöyledir.

1-Eğitime ayrılan kaynakları savurganca kullanılmış, öngörülen sayı ve nitelikte gelişme olmamıştır.

2-Mesleki-teknik tam kapasite çalışmamıştır.

3-Yaygın eğitim bir meslek kazandıramamıştır.

4-Her düzey eğitimde kalite düşmüştür.

5-Ara ve üst kademe eleman, sayıca ve kalitece yetiştirilememiştir.

6-Sanayi ile işbirliği kurulamamıştır.

Buna karşılık, kazandırılacak bilginin hayata dönük olması, yaygın eğitim ile meslek kazandırılması, hizmet-içi eğitim programları ile verimliliğin artırılması, mesleki ve teknik ortaöğretime ağırlık verilmesi, yükseköğretim kapasitesinin ekonomik sistemin istekleri doğrultusunda artırılması, yükseköğretime geçişte fırsat eşitliğinin sağlanması, eğitimde niteliğin yükseltilmesi, eğitimde alt yapının rasyonel kullanılması, üretim içinde eğitim yapılması, öngörülmüştür. Bu öngörülere göre ilke ve politikalar geliştirilmiştir.

1988-1989 öğretim yılına kadar okulöncesi eğitimde % 10 okullaşma hedeflenmiştir. Ortaokullarda % 75, liselerde % 39,4 yükseköğretimde % 12 okullaşma öngörülmüştür. Yaygın eğitimle 650 bin kişiye meslek kazandırılması, 800 bin kişinin hizmet içi eğitimden geçmesi planlanmıştır. Ancak Beşinci Beş Yıllık Plan döneminin sonunda bile bu hedeflerin oldukça gerisinde kalmıştır.

SONUÇ

Türkiye, planlı kalkınma politikasını benimsemesinden bu yana 30 yıl geçmiştir. Çağdaşlaşma ve hızlı kalkınma için bu yol tercih edilmişti. Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde, eğitimin bazı alanları için hep aynı şeylerin söylendiği ve bir plan döneminden ötekine söylenenlerin bazılarında daha da olumsuzlukların ortaya çıktığı görülmektedir. Her planda söylenmesine karşın belirlenen hedeflere ulaşılamayan konulardan bazıları olarak: eğitim hakkı ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanamadığı, temeleğitimin ve mesleki-teknik eğitimin yaygınlaştırılmadığı, ekonominin istediği sayıda ve kalitede nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilemediği, istenmeyen alanlarda diplomalı işsizlerin üretildiği, okul öncesi eğitimin gerekliliği fakat uygulamanın yetersizliği, temeleğitimin amaç-program dengesizliği vb. konular sayılabilir.

1991-1992 Öğretim Yılındaki duruma bakarsak: Okul öncesi eğitimde okullaşma oranının % 2,5 olduğu, ilköğretimde 1 milyona yakın çocuğun okulsuz olduğu, 1000 civarında köye okul götürülemediği, ortaokullarda okullaşma oranının % 60 olduğu, ortaokula gidemeyenlerin % 5'inin çarıklık eğitiminden faydalanabildiği, ortaokul çağındaki her 100 kız çocuğunun 5'inin okula gidemediği, her 100 lise çağındaki genç kızın % 76'sının liselere gidemediği, üniversite çağındaki gençlerin % 86'sının yükseköğretim olanaklarından yoksun olduğu, mesleki-teknik ortaöğretim çağındaki her 100 genç kızın ancak 7'sine bu imkan sağlanabildiği görülmektedir.

Doğu-batı, köylü-kentli, yoksul-varlıklı, kadın-erkek arasında, eğitim hakkını kullanma ve fırsat eşitliğini sağlama açılarından, her düzey ve tür eğitimde eşitsizlikler sürmektedir.

Siyasal iktidarların tercih farkları, hızlı sanayileşme, dolayısıyla göçler ve hızlı kentleşme, kaynakların kıtlığı, plansızlık ve savurganlık, toplumsal yapıdaki gelenelsellik, hızla kalkınma isteği, beklentilerdeki aşırı farklılık, devletin ve bireyin eğitime verdiği önem, gelir dağılımındaki adaletsizlik, bağımlılık, ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve eğitsel sistemler arası yetersiz etkileşim vb. etkenler, eğitim ve fırsat eşitliğini, düzenli kalkınmayı, çağdaşlaşmayı, demokratikleşmeyi olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. Kalkınma Planında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı. A.Ü.E.B.F.Yayını. Ankara: 1982.
- _____. Eğitim Planlaması, A.Ü. E.B.F. Yayını. Ankara: 1977.
- _____. Eğitim Hakkı. A.Ü. E.B.F.Dergisi. Ankara: 1987.
- Başaran, İ.Ethem. Eğitime Giriş. Sevinç Matbaası, Ankara: 1980.
- Bursalıoğlu, Ziya. Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış A.Ü.E.B.F.Yayını. Ankara: 1982.
- Ertürk, Selahattin. Eğitimde Program Geliştirme. H.Ü.Yayını. Ankara: 1980.
- Kanad, H.Fikret, Eğitim Tarihi. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul: 1948.
- Koçer, H.Ali. Eğitim Tarihi. A.Ü.E.B.F.Yayını, Ankara: 1980.
- Kurtkan, Amiran. Eğitim Sosyolojisi Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul: 1987.
- Serin, Necdet. Eğitim Ekonomisi A.Ü. E.B.F.Yayını. Ankara: 1979.
- Tezcan, Mahmut. Eğitim Sosyolojisine Giriş. A.Ü. E.B.F. Yayını. Ankara: 1981.
- Variş, Fatma. Eğitim Bilimine Giriş. A.Ü. E.B.F.Yayını. Ankara: 1982.
- "Anayasa (3345 S.K.)" Resmi Gazete, 20.7.1961.
- "İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 S.K.)" Resmi Gazete, 5.1.1961.
- "Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)" Resmi Gazete, 14574; 24.6.1973.
- "Anayasa (2079 S.K.)" Resmi Gazete, 18.10.1982.
- "Yükseköğretim Kanunu (2547 S.K.)". Resmi Gazete, 17506; 6.11.1981.
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1962.
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1967.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1972.
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1978.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1984.
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayını, Ankara: 1989.